

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

ותלמד
"חוקי חיים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

דיני

ברכה

אהררונה

בקשה:

עקב המצב הנוכחי שאיננו נמצאים
בבתי מדרש כרגיל, נא לשלוח
לכמה שיותר אנשים כדי שיגיע
הלכות אלו לבתי בני ישראל,
לתועלת הציבור, וכך יש לכם יד
בהפצת תורה ובהלכות נחוצות

לקבל הגליון כל שבוע במייל:

Paskenshtibel@gmail.com

אפשר להוריד
גליונות קודמים

[Archives - ארכיון](#)

לתרומות

לוקוטי ופסקי הלכות "חוקי היום"

ותלמודם
"תקופת התנאים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הזראה"

שבונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלם תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

202

פרשת ויצא תשפ"א

כמה כללי ברכה אחרונה

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

שיעור שהייה שיכול לברך אחרי אכילה

לכתחילה

א. לכתחילה צריך שיברך הברכה אחרונה סמוך לסוף האכילה או שתיה ולא ישהה לברך עד לקראת סוף הזמן הראוי לברך (מ"ב ס"י קפ"ד סקט"ז, חו"א א"ח ס"י כ"ח סק"ד). גם כדאי תמיד לברך מיד כדי שלא ליכנס לספיקות של שהייה כיבואר, וכן בספיקות אם בכלל בירך ברכה אחרונה (לקמן אות כ"א), וכן כדי שלא ישכח לגמרי לברך כמו שמצוי הרבה כשלא ממברכים מיד (רמ"א ס"י קע"ח ס"ב ומ"ב סקל"ו).

לברך תוך שיעור עיכול

ב. אם שהה אחר אכילתו מלברך ברכה אחרונה, כל שהוא תוך שיעור עיכול של האכילה, עדיין יכול לברך ברכה אחרונה, בין אם הוא ברכת המזון, בין ברכת 'על המחיה' וכן 'בורא נפשות', אבל אחרי שהמזון התעכל במעיו כבר אי אפשר לברך ברכה אחרונה (שו"ע ס"י קפ"ד ס"ה), ודנו הפוסקים וחילקו בכמה אופנים את שיעור עיכול לגבי כמה מיני מצבים, וכיבואר.

ג. שיעור כדי עיכול. שיעור כדי עיכול הוא כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה אלא הוא שבע ממה שאכל בתחילה (שו"ע שם).

ד. שיעור 72 דקות באכילה. סתם שיעור עיכול באכילה שיעורו הרבה פוסקים שהוא שיעור כדי הילוך ארבעה מילין שהוא 72 דקות (ט"ז א"ר, מ"ב שם סק"כ), ולכן בכמה אופנים, אמנם לא בכל אופנים, נקטו הפוסקים שיעור זה כשיעור של תוך שיעור עיכול וכל שהוא תוך 72 דקות עדיין אפשר לברך ברכה אחרונה וכיבואר.

סעודת פת

ה. סעודה רגילה. אכל סעודה רגילה דהיינו בתחילתו פת וגם דברים ומנות אחרות ושבע מהם, לכתחילה יברך ברכת המזון תוך 72 דקות אחר גמר האכילה, כי עד אז הוא לא נתעכל האוכל במעיו (ערוך השלחן ס"י קפ"ד ס"ז וז).

ו. ובדיעבד, אף אם כבר עברו 72 דקות, יכול לברך כל זמן שאינו רעב מחמת כל מה שאכל, דהיינו עד שיתחיל להיות שוב רעב, שהוא שיעור יותר מ72 דקות (ביאה"ל שם ד"ה אם אינו יודע), ואם כבר מרגיש קצת רעב שכבר תאב לאכול עוד, כבר אינו יכול לברך ברכת המזון.

ז. ספק רעב. ואם עבר 72 דקות מאז שאכל פת ומסופק אם הוא רעב או לא, אם מתחילה אכל כדי שביעה שאז מחוייב בברכת המזון מן התורה, יכול לברך ברכת המזון מספק (דרך החיים ס"י ר"א אות ד', ערוך השלחן ס"ח), אמנם לכתחילה טוב לאכול עוד כזית פת לפני ברכת המזון בכל מקרה שמסופק אם נתעכל המזון (וזאת הברכה פ"ה עמ' 49).

ח. אכל פת ואח"כ דברים אחרים. אם אכל פת כגון כריך [sandwich] לארוחה ושכח לברך אחריו, ולאחר זמן אכל איזה מזונות או דבר אחר, ונזכר שלא בירך וכבר אינו שבע מהכריך אבל אינו תאב לאכול עוד מחמת המיני מזונות שאכל אחריו, כבר אינו יכול לברך ברכת המזון שכבר בטל אותה אכילה הראשונה (מ"ב ס"י קפ"ד סקי"ח).

ט. אכילה מועטת. האוכל פת מעט כגון שאכל פת ומחמת חוסר זמן או משום שלא היה לו עוד פת, או בהיותו במעקב שמירת המשקל וכדומה, לא שבע ממנה ונשאר רעב אחר אכילתו, נחלקו הפוסקים עד מתי יכול לברך, י"א שאין לו השיעור של 72 דקות וצריך לברך לפני שיעור זה (מג"א דרך החיים, חיי אדם), וי"א שגם ככה"ג יש לו שיעור של 72 דקות (ז"י), וכיון שנחלקו בזה, לכתחילה יזהר לברך מיד (שו"ע הרב ס"י קפ"ד סק"א), או עכ"פ תוך חצי שעה (כף החיים ס"י קפ"ד סק"ט), ואם שהה יותר מחצי שעה, ידאג לאכול

עוד כזית פת קודם ברכת המזון אמנם בלי ברכה ראשונה חדשה שהרי לא הסיח דעתו, ואז יברך, ובדיעבד כשאין לו פת אחר לאכול, יש לסמוך שיכול לברך כל שהוא תוך 72 דקות מאכילתו אבל לא מעבר לזה (מ"ב סק"כ).

סעודות גדולות. בסעודה שיושבים כמה שעות וכגון בחתונות, ולפעמים עובר שיעור עיכול משאכלו את הפת, אעפ"כ אם במשך הזמן אוכלים מיני פפראות, מיני מגדים, מיני שתיה וכדומה, נחשב הדבר לסעודה אחת ומברך בסוף, ברכת המזון על כל מה שאכל, כיון שלא הסיח דעתו מלאכול עוד, נחשב כלא נתעכל מזון הראשון (מ"ב שם סקי"ח).

יא. אצל טיש'. כשאנשים אוכלים הסעודה בביתם ואח"כ הולכים לטיש' אצל האדמו"ר, קודם יזהרו לכוון תחילה בשעת ברכת המוציא שמברכים ברכה"מ" במקום אחר משום דין שינוי מקום (כמ"ש בגליון 72 באריכות), וכשמגיעים לטיש' לכתחילה יאכלו שם קצת פת משום שינוי מקום (שו"ע ס"י קפ"ד ס"ב) [י"א שצריך כזית (באר היטב סק"ד בשם הלכות קטנות, קיצושי"ע ס"י מ"ב סכ"א), וי"א אפילו פחות מכזית (מ"ב קפ"ד סק"ט)], וכשמאריכין בזמירות ואמירת תורה ידאג שלא יעבור הזמן של שיעור עיכול בלי אכילה ויאכל עוד קצת ואז יכול לברך שם ברכה"מ" (מ"ב שם).

יב. בסעודת שלישית אצל מו"ר כ"ק מרן הגאב"ד ירושלים, כשהיה מאריך באמירת תורה, בגמר התורה היה מזהיר המסובין לאכול קצת חלה שלא יהיה שאלה של שיעור עיכול לענין ברכת המזון, בפרט שלפעמים אכילת חלה בסעודת שלישית נחשבת לאכילה מועטת ששיעורו מעט (לעיל אות ט).

שאר מיני מאכלים

יג. אכילה מרובה. גם כשמברכים 'על המחיה' וכו' על מיני מזונות ופירות מז' המינים או 'בורא נפשות' על שאר מיני מאכלים, גם נאמר השיעור של עיכול כמו פת, ולכן אם אכלו הרבה ולא ברכו ברכה אחרונה מיד, יזהר לברך לכל הפחות תוך 72 דקות מאכילתו, ובדיעבד יכול לברך אפילו לאחר 72 דקות כל זמן שהוא אינו רעב ואינו תאב לאכול שום מזונות או פרי (שו"ע ס"י קפ"ד ס"ה).

יד. ספק רעב. ואם שהה יותר מ72 דקות ומסופק אם הוא רעב או לא, אינו יכול לברך מספק מאחר שחייב ברכה אחרונה חוץ מברכת המזון לרוב פוסקים אינו אלא מדרבנן וספק ברכות להקל, מ"מ נכון, ובפרט בברכת 'מעין שלש', לאכול עוד כזית ולברך לאחריו ויכוון לפטור את מאכל הראשון (מ"ב ס"י ר"ט סק"י) או שישמע הברכה מאדם אחר (וזאת הברכה פ"ה עמ' 50).

טו. אכילת מועטת [snack]. האוכל אכילה מועטת בין הארוחות כגון חתיכת עוגה, תפוח וכדומה, מכיון שנחלקו הפוסקים עד מתי יכול לברך כנ"ל (אות ט), יזהר לברך ברכה אחרונה מיד, או עכ"פ תוך חצי שעה כי אחרי חצי שעה, כבר נכנס בספק אם עדיין יכול לברך ברכה אחרונה, ולכן באופן כזה יאכל מאכל בשיעור כזית עם אותו ברכה אחרונה ויכוון לפטור גם אכילה הראשונה, ואם אין לו עוד מה לאכול, בדיעבד יכול לברך עד 72 דקות (מ"ב סק"כ).

שיעור עיכול בשתיה

טז. גם לענין שתיה, הזמן שמותר לברך אחריו ברכה אחרונה הוא בשיעור כדי עיכול דהיינו כל זמן שמרגיש רוויה מהמשקה ששתה (שו"ע ס"י קפ"ד ס"ה), אבל שיעורו הוא הרבה פחות משיעור עיכול לגבי אכילה (לעיל אות ד'), ולכן השותה משקה בשיעור המחייב ברכה אחרונה, יזהר לברך ברכה אחרונה מיד, שמא יעבור זמן שיעור עיכול במהירות ולא יוכל לברך.

הבטחתי ונושעתי והבטחתי לפרסם
הייתי שני והמישי ושני אצל הרח"ק
רבי גדליה משה מווייעל
בן הרח"ק שלמה זי"ע
ונושעתי והבטחתי לפרסם

נתרם לע"נ ר' מרדכי
בן ר' גרשון ז"ל
נפטר ט' כסלו תשנ"א

ברכה אחרונה על מאכלים לפני הסעודה

עומד קודם סעודת פת ורוצה לאכול קודם הסעודה

כח. כשאדם עומד לפני סעודת פת ואוכל איזה מאכל לפני הסעודה, והמאכל קשור לסעודה באיזה אופן, אינו צריך לברך ברכה אחרונה אחרי, וכיבואר.

כט. **פירות לפני הסעודה.** מאכלים הצריכים ברכה בתוך הסעודה כגון פירות, אם בדעתו לאכול פירות גם לפני הסעודה וגם בתוך הסעודה, יכון בברכה על הפירות שאוכל לפני הסעודה לפטור את הפירות שיאכל תוך הסעודה, ואז לא צריך לברך אחריהם ברכה אחרונה לפני הסעודה כיון שאותה אכילה מקושר לסעודה בזה שהיא פוטרת הפירות הנאכלים בתוכה (מ"ב ס"י קע"ז סק"ב אות א').

ל. אך אם אין כוונתו לאכול פירות בתוך הסעודה, אין הפירות שקודם לסעודה קשורים לסעודה וצריך לברך אחריהם ברכה אחרונה לפני הסעודה, ואם לא בירך עליהם עד שנטל ידים, יברך ברכה אחרונה עליהם אפילו באמצע הסעודה (מ"ב שם).

לא. **ירקות לפני הסעודה.** אם אכל קודם הסעודה דברים שאינם טעונים ברכה בתוך הסעודה, כגון ירקות, תפוח אדמה, אורז וכדומה, שדיניהם שנפטרים בברכת המוציא כשנאכלים בתוך הסעודה, א"כ כשיבירך עליהם קודם הסעודה אין ברכתו מועילה כלום לגביהם אפילו אם בדעתו לאכלם בתוך הסעודה, וא"כ אינם קשורים לסעודה כלל, ולכן צריך לברך ברכה אחרונה עליהם לפני הסעודה (מ"ב שם אות ב').

לב. **דברים המעוררים תאבון.** כשאוכל לפני הסעודה דברים שמעוררים תאבון ומכוון לכך, כגון מיני מתיקה או דבר מליח, הערינג, שיעור של משקה חריף וכדומה, והוא בזמן סמוך לסעודה בערך 20 דקות, אינו מברך אחריהם ברכה אחרונה קודם הסעודה אלא הם נפטרים ע"י ברכת המזון אח"כ כי הם נחשבים כחלק מן הסעודה (מ"ב שם אות ג') מ"מ לכתחילה יאכל רק פחות משיעור כזית כי יש פוסקים הס"ל שאינם נחשבים כחלק מהסעודה וצריך לברך אחריהם ברכה אחרונה (שער הציון סק"ט).

לג. **שתייה.** אם שותה מים או שאר משקה לפני הסעודה ובירך 'שהכל' ודעתו להמשיך לשותה גם בתוך הסעודה, נחלקו הפוסקים בדינו, ו"א שנחשבו הכל לשתייה אחת ואינו מברך ברכה אחרונה (מג"א ס"י קע"ד סק"י), אמנם יש הס"ל שאינם ברכה אחרונה על מים, ולכן עדיף שישתה קודם הסעודה רק פחות מרביעית (ביאה"ל שם סד"ה ואפ"ל).

לד. וכשאינו שותה בתוך הסעודה, הסכמת רוב הפוסקים שיש לברך ברכה אחרונה לפני הסעודה (מ"ב שם סק"ה), ומ"מ מאחר שזה ספק, לכתחילה ישתה רק פחות מכשיעור, ואם שתה שיעור יברך אחרי וישנה מקומו ויעשה קצת הפסק ואז יטול ידיו לסעודה, ואם נטל ידיו לסעודה בלי לברך אחרי השתייה, מספק אינו יכול עכשיו לברך ברכת 'בורא נפשות' על המים (זאת הברכה פ"ט עמ"ל 82).

לה. **תבשיל מזונות.** אם אכל תבשיל מזונות כגון אטריות, קוגל לוקשן, דייסה, שדינם שנפטרים בברכת המוציא, אזי אם רוצה ליטול ידים לסעודה, צריך קודם לברך 'ברכה אחרונה' עליהם ואז ליטול ידים, אף אם רוצה להמשיך לאכלם בתוך הסעודה (שער הציון ס"י קע"ז סק"ה), ובדיעבד אם לא בירך אחריהם, כל שהוא עדיין בתוך הסעודה ואינו אוכלם בתוך הסעודה, יברך אחריהם 'על המחיה' בתוך הסעודה (ש"ע הרב ס"י קע"ז ס"ב), וכשכבר בירך ברכת המזון, בדיעבד נפטר מברכת 'על המחיה' (מ"ב שם סק"ב).

לו. **פת הבא בכיסנין.** כשאוכל מיני עוגות ואז מחליט ליטול ידים לסעודה, מאחר שרוב סוגי פת הבא בכיסנין הם בספק פת, ועל הצד שהם פת אז נפטרים הם בברכת המזון שמברך בסוף הסעודה, אין לברך אחריהם 'על המחיה' קודם הסעודה אלא יכוון עליהם בעת ברכת המזון (מ"ב שם).

אכל ואחריו החליט להתחיל סעודה

לא. התחיל לאכול מאכלים ואח"כ החליט לאכול לחם, צריך לברך ברכה אחרונה על מיני מאכלים שנפטרים בתוך הסעודה כגון ירקות, תפוח"א גזר (אות ל"א) ותבשילי מזונות כגון אטריות ופתיתים (ל"ה) אע"פ שימשיך לאכלם בתוך הסעודה כנ"ל, אבל מאכלים שאין נפטרים כגון פירות (כ"ט) ויאכלם בתוך הסעודה וכן משקה ששתה לפני הסעודה וישתה גם בסעודה (ל"ג) אינו מברך אחריהם 'ברכה אחרונה' לפני הסעודה, וכן לגבי פת הבא בכיסנין (ל"ז) שאינו מברך אחריהם.

לערך 'קידוש' בשבת קודם הסעודה

לח. כשעורכים 'קידוש' בשבת באותו בית תיכף לפני הסעודה, נכנסים לשאלות של ברכה אחרונה על כל מיני מאכלים ושתייה כנ"ל, ולכן עדיף לברך ברכה אחרונה ויפסיק קצת כמו רבע שעה או קצת יותר לפני שמתחילים הסעודה [אפשר אז לגמור 'שנים מקרא' לפני הסעודה... (עי' מש"כ גליון 163 אות ט"ז)], בפרט כשאכלו מאכלים חלביים ב'קידוש' שאז מן הדין חיביבים לברך ברכה אחרונה לפני שמתחילים הסעודה הבשרי כדי לעשות סילוק מברכה ראשונה (גליון 178 אות כ"ח), ויעשנה אחרי הפסק קצת כנ"ל כדי לצאת מכל ספק.

יז. אם אחרי ששתה שהה עד שמרגיש צמאון, אינו יכול לברך ברכה אחרונה, ואפילו אם שהה מעט, כל שכבר מרגיש צמא אינו יכול לברך, וזה נוגע מאד בימי הקיץ ובמקומות החמים או אחרי פעולה גופנית קשה שחשים צמאון תוך זמן קצר מהשתייה, עד כדי אפילו תוך כמה דקות.

יח. **חצי שעה.** יש אחרונים ששיעורו ששיעור עיכול בשתייה הוא עד חצי שעה, ולכן באופן שאינו יכול לשער אם הוא צמא או לא, כל שהוא תוך חצי שעה מגמר שתייתו יכול לברך ברכה אחרונה, אבל אם הוא לאחר חצי שעה, ישתדל לאכול דבר אחר ויברך 'בורא נפשות' אחרי ויכוון לפטור גם את השתייה (הגר"ח"פ שיינברג, וזאת הברכה פ"ה עמ' 51).

הקיא את כל מאכליו

יט. **הקיא קצת.** אם אדם אכל מאכלים והקיא לפני שבירך ברכה אחרונה, אם יתכן שלא הקיא את הכל רק חלק ממאכליו, חייב לברך ברכה אחרונה כל שהוא תוך זמן שיעור עיכול.

כ. **הקיא הכל.** אבל אם יתכן שהקיא את כל מה שאכל, נחלקו הפוסקים אם עליו לברך ברכה אחרונה, ו"א שפטור מברכה אחרונה שדינו ככבר נתעכל מאכליו ושוב אינו יכול לברך (ברכי יוסף ס"י ר"ח סק"א, שערי תשובה שם סק"א), ו"א שכיון שתמצית המאכל נשארת במעי, והראייה שבדרך כלל אדם אינו רעב אחרי שהקיא, אינו דומה לדין נתעכל וחייב לברך (שו"ת קול אליהו ח"א ס"ט, חזו"א, מעשה איש ח"ג עמ' קכ"א), ומספק לא יברך, אמנם מה טוב אם יכול לאכול עוד דבר [כשאין חשש שמא יקיא גם את זה] ויברך ברכה אחרונה אחרי ויכוון לפטור גם על אכילה הראשונה.

ספק אם בירך ברכה אחרונה

ברכת המזון

כא. אם מסופק אם בירך ברכת המזון, אם אכל כדי שביעה אפילו כשהוא גם מהדברים המלפתים את הפת יברך ברכת המזון מפני שחיוב ברכת המזון היא אז מן התורה (ש"ע ס"י קפ"ד ס"ד, ס"י ר"ט ס"ג), ויברך גם ברכה רביעית שהוא 'הטוב והמטיב' אע"פ שחיובו רק מדרבנן כדי שלא יבואו לזלזל בברכתו (מ"ב ס"י קפ"ד סק"ג), ואם לא אכל מתחילה כדי שביעה ומסופק אם בירך ברכת המזון, לא יברך מספק, כי לרוב פוסקים ברכת המזון אז אינו אלא מדרבנן וספק דרבנן להקל (מ"ב סק"ט).

כב. **אשה.** אשה, גם כשאכלה כדי שביעה נחלקו הפוסקים אם חייבת בברכת המזון מן התורה (ש"ע ס"י קפ"ד ס"א) ולכן כשהיא מספקת אם ברכה ברכת המזון כשאכלה כדי שביעה, נחלקו הפוסקים אם יכולה לברך, ו"א שאינה יכולה לברך (רע"א, ברכי יוסף, פמ"ג), ו"א שיכולה לברך (שו"ת שער אפרים, חיי אדם, מגן גיבורים).

כג. הרוצה לסמוך על דעת המקליין לברך אין למחות בידם (מ"ב שם סק"ג) מאחר שהרבה ראשונים ס"ל שהן חייבות מן התורה (ביאה"ל ד"ה אלא), ויש שסברו שיש להורות להן לברך כדי שלא תהא ברכת המזון קלה בעיניה (הגרש"א, ותן ברכה תשובות עמ' ג').

כד. **עצה לינצל מספק.** בכל אופן שיש ספק יש עצה לינצל מספק, שיטול ידיו לסעודה אמנם בלי ברכה (מ"ב ס"י קע"ט סק"ט), ויברך 'המוציא' מאחר שהסיח דעת, ויאכל עוד כזית פת, ויברך ברכת המזון ויכוון לפטור גם את האכילה הקודמת, או שישמע ברכת המזון מאחר ויכוון לצאת ידי חובה (מ"ב ס"י קפ"ד סק"ט), כף החיים ס"י קפ"ד סק"ה).

ברכת 'מעין שלש'

כה. אם מסופק אם בירך ברכת 'מעין שלש', דעת המחבר שברכת מעין שלש אינו אלא מדרבנן ולכן במקום ספק אינו מברך משום ספק ברכות להקל (ש"ע ס"י ר"ט ס"ג).

כו. אבל כמה אחרונים חששו לדעת הראשונים שגם ברכת מעין שלש הוא מן התורה, ולכן באופן שאכל מפירות או תבשיל של מזונות כדי שביעה, כדאי לעשות עצות לינצל מספק, שיאכל עוד מאותו המין שיעור כזית ויברך עליו ברכה ראשונה תחילה, ואחרי יברך ברכה אחרונה ויכוון לפטור גם אכילתו הראשון (מ"ב שם סק"ט), ואם אין לו מאותו מין, יאכל ממין שני שמחויב בברכת מעין שלש ויכלול גם מין הראשון (פמ"ג, שם), אבל בלי עצות הנ"ל מבואר שלא יברך מספק (מ"ב).

ברכת 'בורא נפשות'

כז. אם מסופק אם בירך ברכת 'בורא נפשות' אינו חוזר ומברך, מפני שהיא תקנה מדרבנן וספק ברכות להקל (ע"פ מ"ב ס"י ר"ט סק"י).

חברי חוקי חיים יקבלו בקרוב חוברת גליונות על הלכות חנוכה.
לפרטים נוספים ולהצטרפות: Paskenshtibel@gmail.com

לעי"נ מוה"ר **חיים אהרן**
בן מוה"ר מנחם צבי
ראזענבורג זצ"ל
נפטר י"ב כסלו תע"ר
יארמוט

נתרם ע"י ידידנו האברך החשוב
שמואל לאבענשטיין הי"ד לונדון
לרגל לידת בתו שתייה בשנת תש"ס
שתזכה לגדלה לתורה לחופה ולמעש"ט
ולרוב נחת דקדושה מכל צאצאיו